

зренню ученого: ідеалам народоправия и федерализма, характеристике українського етнічного типу. Утверждается, что немало идей и концепций ученого и государственного деятеля созвучны сегодняшнему дню, однако некоторые из них не выдержали испытания временем.

Ключевые слова: народническое направление, федерализм, народовластие, схема истории Украины, украинский этнический тип.

SUMMARY

SOME ASPECTS OF POLITICAL PHILOSOPHY OF MYKHAILO HRUSHEVSKY

P. Halda, M. Davydenko (Uzhhorod)

The article is devoted to Mykhailo Grushevsky, his role in the Ukrainian historiography and political thought, as well as his contribution in the problem of development of Ukrainian State. The peculiarities of historic-political views and historiosophy of the scholar are researched; his role in working out historic process and historic separation of Ukrainian and Russian peoples. The stress is laid to the fact that many ideas and concepts of the prominent scholar and statesman are in harmony with the nowadays haven't lost their actuality on the today's period of state forming.

Key words: national aspect, federalism, people's rule, scheme of history of Ukraine, Ukrainian ethnic type.

УДК 94(0):94(439)«1956»:94(437)«1968»

УГОРСЬКІ (1956) ТА ЧЕХОСЛОВАЦЬКІ (1968) ПОДІЇ У ФОНДАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ УКРАЇНИ: НОВІ ЗНАХІДКИ

Волощук С.М. (Ужгород)

У статті вводяться в науковий обіг нові архівні документи, що розкривають аспекти угорських (1956) та чехословацьких (1968) подій, проводяться історичні паралелі між ними.

Ключові слова: антитоталітарна революція, суспільно-політична криза, військове втручання, сталінська модель соціалізму, «праська весна».

Реалії ХХІ століття демонструють незгасний інтерес наукової спільноти та громадянського суспільства до проблем співвідношення тоталітарно-авторитарних та демократичних тенденцій розвитку. Як відомо, саме їх боротьба становила зміст більшої половини століття ХХ. В умовах «холодної війни» другої половини 1940-х – кінця 1980-х років та Ялтинсько–Потсдамської системи протиборство двох світових центрів впливу неодноразово переносилося на треті країни. Знаковим для Європи та світу стали політичні кризи в Угорщині (1956 р.) та Чехословаччині (1968 р.). За близько півстоліття, що минули, вони стали предметом дослідження істориків та політологів різних ідеологічних таборів. Спектр оцінок відображав характер подій від контрреволюційних заколотів ворогів соціалізму до анти-тоталітарних народних революцій [1, с.392]. У вітчизняній історіографії радянського періоду та доби незалежності помітний слід у їх вивченні залишили П.П. Безушко, В.К. Волков, І.О. Десятичук, Б.Й. Желіцкі, А.М. Киров, В.Л. Мусатов, Б.Д. Орехова, І.І. Орлик, А.С. Стикалін. Різноманітних аспектів проблеми торкалися й науковці Ужгородського університету І.Ф. Король, Н.Ю. Лабунець, М.П. Макара, Л.М. Матьовка, В.Б. Сурнін. Особливий інтерес для історичної науки завжди становлять нові архівні джерела.

Введення в науковий обіг нових документів дозволяє не лише доповнити, конкретизувати існуючі узагальнення й оцінки, а й суттєво їх коректувати. Пропонована стаття ставить за мету через оприлюднення нових архівних знахідок продовжити осмислення складних, багаторівневих та суперечливих проявів кризових явищ суспільно-політичного життя країн, позбавлених демократичних засад розвитку, співвідношення зовнішніх та внутрішніх чинників політичних конфліктів на прикладі угорських (1956) та чехословацьких (1968) подій.

Працюючи у Центральному державному архіві громадських об'єднань над матеріалами, що торкалися протистояння в умовах біполярного світу, автору статті вдалося віднайти низку цікавих документів, об'єктивність яких не викликає сумнівів. З проголошенням незалежності України стали доступними матеріали таємної частини Особливого сектору ЦК КПУ - Фонд 1, опис 24 (1950-1967 рр.) та опис 25 (1968-1988 рр.). Документи стосуються питань закордонних зв'язків та міжнародної інформації. Зняття грифу «таємно» привідкриває завісу над аспектами участі української делегації в роботі Генеральної Асамблеї ООН, де, з-поміж інших, обговорювалися та приймалися рішення щодо політики СРСР по відношенню до країн-сателітів по соці-

алістичному блоку, народи яких виступили проти сталінської моделі розвитку. Цікаві документи й тим, що дають уявлення, якого роду інформація бралася до уваги вищим керівництвом УРСР та СРСР при підготовці та прийнятті кінцевих рішень щодо втручання у внутріполітичні процеси «кризових держав», та яку роль відіграло українське партійно-державне керівництво різних рівнів в інформуванні, згодом, реалізації курсу на «стабілізацію» ситуації в сусідніх східноєвропейських державах.

Збурення світової спільноти з приводу військового втручання СРСР в угорські події восени 1956 року трансформувалося в розгляд даного питання та відповідні політичні рішення ООН. Ось що доповідав з цього приводу Постпред УРСР при ООН Л.Паламарчук у ЦК КПУ 22 грудня 1956 року за результатами першої половини XI сесії Генеральної Асамблеї: «Одним з головних питань, що розглядалися протягом минулих півтора місяці, було «Питання про становище в Угорщині», включене до порядку денного з ініціативи імперіалістичних держав і, в першу чергу, США. Угорське питання попередньо розглядалося на Другій надзвичайній спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН, робота якої тривала з 4 по 10 листопада 1956 року. ...Витягуючи угорське питання на розгляд Генеральної Асамблеї та розпалюючи навколо нього наклепницький пропагандистський галас у буржуазній пресі, правлячі кола США, Англії, Франції та інших капіталістичних держав переслідували мету... використати події в Угорщині для того, щоб підірвати міжнародний авторитет Радянського Союзу і спробувати дискредитувати нашу країну в очах світової громадської думки... Кампанія, що проводиться в ООН, повинна була за задумом її ініціаторів надати моральну підтримку силам реакції всередині Угорщини [3, арк.75]. ...На першому етапі розгляду угорського питання представники західних держав використовували для антирадянських виступів...повідомлення про «масові депортації» угорців до Радянського Союзу. Хоча угорський уряд офіційно повідомив ООН, що «депортації» не мали місця, Генеральна Асамблея прийняла переважною більшістю голосів резолюцію, що закликає припинити «депортації», а також підтверджує вимоги виведення радянських військ з Угорщини, про допуск на територію країни спостерігачів ООН та проведення там так званих «вільних виборів» під егідою ООН... В грудні новий етап обговорення угорського питання. Була прийнята резолюція, в якій Генеральна Асамблея не лише вимагала, щоб СРСР та УНР допустили в країну спостерігачів ООН, а й рекомендувала Генеральному Секретарю направити спостерігачів у сусідні з Угорщиною країни для збору відповідної інформації [3, арк.76]. ...10-12 грудня антирадянська кампанія в ООН навколо подій в

Угорщині сягнула апогею. Західні країни знову поставили угорське питання (Генеральний Секретар мав поінформувати Генеральну Асамблею про виконання рішень). США ініціювали новий проект резолюції з пунктом про переривання дії та невизнання повноважень делегації УНР, але, побоюючись, що це призведе до розриву дипломатичних відносин з Угорщиною, відмовилися від цього пункту [3, арк.77]. Представник США порівняв дії Радянського Союзу в Угорщині з діями Гітлера. ...Резолюція засудження СРСР була прийнята 55 голосами, проти 8 та 14, що утрималися» [3, арк.78].

Чи були заклики ООН почуті в Москві? Якою була реакція Кремлівського керівництва? Відповідь на питання бачимо з інформації про прийняття Генеральною Асамблеєю резолюції на 608 пленарному засіданні 4 грудня 1956 року. «Генеральна Асамблея відмітивши, що спостерігачі ООН не отримали дозволу на в'їзд до Угорщини, що Радянський уряд не виконав постанову про припинення втручання у внутрішні справи Угорщини та повернення депортованих, виведення військової сили, повторює заклик до Радянських та Угорських властей виконати резолюцію; просить владу Радянського Союзу та Угорщини...повідомити про згоду прийняти спостерігачів ООН; рекомендує Генеральному Секретарю вжити заходів по направленню спостерігачів; просить уряди всіх держав-членів ООН сприяти виконанню покладених на спостерігачів обов'язків» [3, арк.81]. Наведені дані є свідченням ігнорування Радянським керівництвом позицією Організації Об'єднаних Націй, думкою світової спільноти та суперечливою непослідовністю самого М.Хрущова, який незадовго до угорської революції став ініціатором десталінізації в СРСР, очевидно, не передбачаючи можливість її поширення на країни радянського блоку. Рецидиви сталінізму в зовнішній політиці СРСР ще довго нагадуватимуть про себе.

Важливим каналом поширення об'єктивної інформації на СРСР були передачі закордонних радіостанцій. За тогочасних умов він виступав і засобом ідеологічного протистояння двох політичних систем. Для пересічного радянського слухача це джерело всіляко обмежувалося. Проте довідки зі змістом передач цих «голосів» регулярно лягали на стіл керівників партії та держави. Угорські події знайшли й тут широке відображення. Тут, перш за все, повідомлялося про обговорення питання на Генасамблеї ООН, давалася різнобічна аналітична інформація. Так, радіостанція «Голос Америки», коментуючи резолюцію чергового засідання надзвичайної сесії Генасамблеї з угорського питання 12 вересня 1957 року зазначала, що резолюція вимагала аби «Радянський Союз і уряд Кадара припинили «гноблення» народу в Угорщині, щоб голова нинішньої асамблеї був призначений

представником ООН в справах Угорщини» [2, арк.15]. Цей же «голос» 13 вересня 1957 року наводить зміст статті в австрійській пресі колишнього міністра внутрішніх справ Угорщини в уряді Імре Надя Іштвана Біби, який, будучи в ув'язненні, пропонував «створення вільного, незалежного і багатопартійного уряду Угорщини та скликання міжнародної конференції в справах Угорщини з представників Заходу, комуністичних країн і нейтральних держав» [2, арк.16]. 23 вересня 1957 року з матеріалів радіоогляду української емігрантської преси дізнаємося про статтю «Відкрити перед світом всю правду». Зокрема, йдеться про наступне (мовою оригіналу). «Теперішній режим в Будапешті є угорському народові насильно накинений за допомогою збройної інтервенції Советського Союзу. Советський Союз провів масову депортацію угорських громадян до Советського Союзу. Советський Союз зламав свої зобов'язання супроти Женевської конвенції 1949 року. Усі вище згадані точки основані на звіті Надзвичайної комісії Об'єднаних Націй в справі угорської революції увійшли до проекту резолюцій, які мають засудити перед усім культурним світом Москву і її злочинний режим. Великою більшістю ці резолюції схвалено... Чи не вперше оце в своїй п'ятирічній історії зустрілись врешті більшовицька Москва з засудженням засобом такої офіційної установи як Організація Об'єднаних Націй. І не зважаючи на практичні наслідки цього засобу, він все таки стане основним моральним ударом по комунізмі і по московським більшовизмі зокрема. Звіт Надзвичайної комісії для розсліду подій на Угорщині залишається історичним документом, який, коли на це прийде слушний час, стане одним з фундаментів акту обвинувачення перед світовим трибуналом, що судитиме кремлівських злочинців. Про те ж правда про Угорщину, що сьогодні лунає з трибуни Об'єднаних Націй, тільки в невеликій мірі здирає маску з обличчя Москви. Советський злочин в Угорщині це тільки дуже мала частина тих злочинів, що їх має на своєму сумлінні більшовицький режим. Про них не треба говорити, вони нам усім відомі. Те, що чинили більшовики в Угорщині, вони чинять від 40 років в Україні та в інших поневолених країнах. Тільки світ чомусь-то мовчав про це, і ще до тепер мовчить, так начебто мордування на Україні людей було меншим злочином, ніж мордування людей в Угорщині... Час щоб Надзвичайна комісія при Об'єднаних Націях розглянула також події в Україні, Балтійських країнах, на Білорусії та всіх інших поневолених більшовиками країнах. Час врешті відкрити один монументальний історичний документ, що стане підставою колись для акту обвинувачення проти советських народоубивців» [2, арк.57-58].

З-поміж розлогих повідомлень одної з західних радіостанцій є і згадка про книгу Імре

Надя «Про комунізм». У коментарях зазначається: «Книга І.Надя цікава тим, що вона цілком відверто обговорює московський контроль над угорською компартією. Надь ясно зазначає, що советські керівники були глибоко замішані в багатьох змінах, що відбувалися в угорському керівництві... Одного разу виникло питання, чому Ракоші не хоче реабілітувати членів партії... Хрущов заявив таке: «Ракоші є відповідальним за ці арешти»... Проте сам Хрущов не хотів покарати Ракоші. Замість того він сказав Надю: «Реабілітацію треба провадити так, щоб не знищити репутацію Ракоші». Охороняючи режим, який став символом сталінського панування в Угорщині, советські керівники самі підтримували умови й обставини, що довели до народного вибуху в Угорщині минулої осені» [2, арк.60]. В такому висновку вбачається одна з ключових причин трагедії, епілогом якої стала угорська революція 1956 року.

Не зважаючи на зміну політичного керівництва СРСР та тенденції відходу від політики десталінізації в середині країни, зовнішня політика «оплоту миру і прогресу» по відношенню до соціалістичних союзників загалом залишилася незмінною. «Празька весна» як каталізатор нової хвилі політичних криз в радянському блоці мала ту саму природу – несприйняття народом тоталітарного ладу тепер вже в Чехословаччині. Паралелі між цими двома подіями очевидні. Однаковою була й розв'язка – військова агресія СРСР як передумова «політичної стабілізації» шляхом заміни керівництва на лояльних до Кремля ставленників. Головний мотив в обох випадках – відхід від радянської моделі за часів Сталіна, Хрущова, Брежнєва міг стати доказом слабкості соціалістичної системи в суперництві з Заходом та небажаним прикладом іншим країнам табору. Аналогічно, фонди ЦДАГОУ привносять важливі, на нашу думку, штрихи до більш глибокого розуміння сутності та проявів чехословацької кризи 1968 року.

6 червня 1968 року П.Шелест підписав інформацію з грифом «Таємно» до ЦК КПРС, де йдеться про перебування в Києві словацького письменника, комуніста, учасника партизанського руху, в кінці 1940-х радника посольства Чехословаччини в Москві Мілоша Крно. Його судження й оцінки засвідчують об'єктивне бачення внутріполітичних причин становища в країні. «В результаті недолугого керівництва Новотного та його наближених в країні склалося гостро напружене становище, головним чином по лінії матеріальній. Загалом жити в Чехословаччині непогано, але в сусідніх країнах - ФРН та Австрії набагато вищий життєвий рівень. На це посилюються вороги партії, які використовують зараз кожну помилку минулого, призначеного Хрущовим керівництва. Вони говорять населенню – бачите, як соціалізм заважає розвитку країни й

негативно позначається на нашому матеріальному рівні. Якби не комуністична партія, то й тисячі людей не постраждали б невинно, й усі б жили набагато краще у матеріальному відношенні... На цю агітацію піддається багато людей, в тому числі й з середовища робітників. Це може призвести до спроби перевороту [4, арк.1]... Діяльність антирадянських та антисоціалістичних елементів зводиться, перш за все, до переслідувань усіх прорадянськи налаштованих громадян та вимог звільнити з роботи тих, хто за минулі 20 років займав будь-які пости в партійному чи державному апараті ЧССР. Подібним чином, говорить Крно, було й в Угорщині, де почалося з одного Ракоші, а згодом перейшло на весь апарат партії та влади... Новотний припустився дуже багатьох помилок, кожною з яких скористалися вороги. Він проводив ту ж політику необґрунтованих репресій, що й Ракоші в Угорщині. Вороги СРСР звинувачують у необґрунтованих репресіях Радянський Союз. Але зараз віднайдено лист Сталіна до чехословацьких керівників з приводу репресій та радянських радників, де Сталін вказує, що арешти класових ворогів – це справа самих чехословаків, що ми їм нічого не рекомендуємо в цьому питанні – хай самі дивляться, кого переслідувати, а кого ні. Таким чином, говорить Крно, арешти тисяч невинних людей та їх знищення не вина Радянського Союзу, а таких як Новотний» [4, арк.2-3].

Атмосфера суспільних настроїв в Чехословаччині навесні-влітку 1968 року вимальовується з інформації секретаря ЦК КПУ Ф.Овчаренка для Політбюро про поїздку до ЧССР заслуженого ансамблю танцю П.Вірського. «Під час перебування у Празі ніхто з числа композиторів, художників, балетмейстерів, поетів, письменників, інших представників творчої інтелігенції не зустрічалися з артистами ансамблю... У тих містах, де відбулися концерти, основний глядач – 90-98% були люди похилого віку. Молодь концерти не відвідувала... Загальна ситуація в Чехословаччині зараз зводиться до того, що події останніх місяців призвели до замкнутості всього населення. Далі своїх особистих інтересів люди не йдуть. Преса, радіо, телебачення знаходяться в руках реакційно налаштованих кіл... Статті, повідомлення у пресі спрямовані проти Радянського Союзу. Ширяться чутки, передаються повідомлення іноземних передач радіо, преси про те, що з боку Німеччини та Радянського Союзу стоять радянські війська, готові до вторгнення у Чехословаччину. Населення найбільше побоюється такого путчу, який був в Угорщині. Чехи говорять про те, що ніби Свобода заявив, що у випадку пострілу в Чехословаччині, радянські війська окупують всю країну» [4, арк.37].

Найбільший інтерес, на нашу думку, становлять ті джерела, з яких стає зрозумілою пози-

ція, мотиви дій осіб, що впливали на розвиток подій – представників як реформаторського, так і консервативного крила в керівництві КПЧ та держави. В.Клоков, Герой Радянського Союзу, доктор історичних наук, професор був членом делегації на Днях культури УРСР в ЧССР 25 травня – 11 червня 1968 року і мав приватну бесіду з «колишнім партизанським товаришем» О. Дубчеком на його квартирі в Братиславі. Уривки бесіди (дізнаємося про її зміст з листа гостя Першому секретарю ЦК КПУ П.Шелесту) не потребують коментарів. О.Дубчек говорить: «Я – комуніст, майже радянська людина. За мене вся Словаччина, в Празі 20 тисяч народної міліції. Але я не Тіто і йти хочу як Гомулка. На нашому боці правда – це моя зброя. Багато роботи, важко, але будемо мобілізувати сили... Погано (про економічний стан. – Авт). Будемо брати в італійських фірм. Ні в якому разі в західнонімецьких. Я знаю радянських людей. Таких більше не має в світі. На нас націлена вся пропаганда Заходу. Ти думаєш, там низький матеріальний рівень. Був у нас злет у 1955-1956 роках. Потім погано. А народ усе бачить – подавай йому автомашини й квартири. А де зразу взяти... Треба взяти національне на озброєння партії. Треба особливості наші знати, колишню буржуазну демократію (остання думка звучить в контексті вихвалання Масарика, Бенеша та ін. – Авт)» [4, арк.162-164].

Ледве не в епіцентрі чехословацьких подій 1968 року перебувало й Закарпаття, що було зумовлено його геополітичним розташуванням. Ще один аспект участі стає зрозумілим, коли знайомимися зі змістом окремої справи під назвою «Переклади та фотокопії документів, отримані різними шляхами від чехословацьких товаришів від Закарпатського ОК КПУ». На 155 аркушах драматичні колізії етапів розвитку конфлікту. Але найбільший інтерес становить інформація зі слів одного «інтернованого учасника переговорів у Москві». З документу не зрозумілим залишається джерело та походження інформації, проте відчувається накал пристрастей історичної драми, що вилилася в трагедію чехословацького народу. «...Зайняття ЧССР окупаційними військами радянська сторона мотивувала не тим, що нам загрожувала контрреволюція та тим, нібито хтось просив допомоги для її придушення, а тим, що мова йшла про забезпечення кордонів згідно Ялтинської та Потсдамської угод. Радянська сторона перед початком окупації запитала США, чи визнають вони кордони, про які було домовлено в Ялті. Ті відповіли що так, і що вони не проявляють інтересу до територій за цим кордоном» [5, арк.149-150]. «Радянська сторона заявила, що вона усвідомлює те, що своєю окупацією ЧССР вона поховала в нас одне, а то й два покоління робітничого руху, та все ж, всупереч цьому, вона зробила це в інтересах свого панівного становища» [5, арк. 151]. «За два дні до інтервенції СРСР

обмінювався нотами із США. В ноті запитувалося: чи визнають США Ялтинську та Потсдамську угоди. США відповіли, що так. Але при цьому, очевидно, пригадали про що йде мова; просили гарантувати вільний проїзд громадянам США і не допустити, щоб дійшло до збройного зіткнення. Цим вони погодилися на інтервенцію. У ніч на 20 серпня 1968 року в 23 години 40 хвилин наші кордони перейшли чужі війська. Одночасно, СРСР надіслав другу ноту США, в якій повідомлялося про інтервенцію. ЦК був оточений, Дубчек негайно вивезений до Москви, інші спочатку у Польщу, потім на Закарпатську Україну, і тільки потім, до Москви» [5, арк. 152]. «... окупація була справою організованої змови двох консервативних угруповань старого ЦК КПЧ, яким загрожував прогресивний розвиток політики партії напередодні XIV з'їзду. Першу чисельно невелику і порівняно малопоінформовану групу очолювали Барбірек та Ріго. Членами другої групи, найбільш впливової, були Колдер, Індра, Біляк, Швестка, Якеш. Ця група розраховувала на допомогу зовнішнього військового втручання і політично підготувала так званий угорський варіант встановлення так званої політичної робітничо-селянської влади. Підготовча нарада колективістів відбулася у неділю, 18 серпня 1968 року в Орліку за 48 годин до введення військ» [5, арк. 154]. З-поміж інших даних з московських переговорів наводиться низка наступних фактів: Свободу хотіли призначити прем'єром, але він відмовився й вимагав для участі в переговорах Дубчека, Черніка, Смерковського. На наступних етапах переговорів Дубчек перебував під вартою, з ним усюди НКВС. Кілька разів він мав крововилив. Дубчеку, Смерковському, Черніку в Москві було винесено смертний вирок. ЧССР мала бути зайнята як протекторат (Ульбріхт хотів Чехію і Моравію до НДР, Словаччину – СРСР). Тільки погрози Свободи, що він покінчить життя самогубством, змусили відмовитися від цього. СРСР не рахується з 14 мільйонами чехів та словаків, а рахується лише з територією. Він незацікавлений ні в Новотному, ні в Дубчеку. При цьому, прагнув ліквідувати інтелігенцію і захопити ЧССР як Литву та Естонію. Дубчек й

Смерковський були запрошені на кордон ЧССР та СРСР на Україні, де їм була продемонстрована військова техніка, здатна за 2 години знищити всю ЧССР [5, арк.149; 155].

Такою виявлялася глибинна сутність політики СРСР по відношенню до тих країн-сателітів, які в різні роки виявляли відмінне від радянського керівництва бачення шляхів подальшого розвитку, подолання кризових явищ, що загрожувало відходом від радянської моделі, нав'язаної після Другої світової війни. Угорщина спробувала вивільнитися від тоталітарного режиму Ракоші революційним шляхом в 1956 році. Чехословаччина долала пережитки сталінщини шляхом реформаторських ілюзій «празької весни» в 1968 році. Чи міг за тих обставин бути інший результат? Запропоновані до розгляду архівні знахідки переконливо доводять, що військова агресія стала головним механізмом подолання ідейних розбіжностей між СРСР та членами соціалістичного табору в роки «холодної війни» із Заходом; що радянське домінування в Центрально-Східній Європі жорстко пов'язувалося з масштабами впливу СРСР на інших фронтах світового протистояння; що, починаючи з Ялти та Потсдаму, світові держави під прикриттям утвердження демократії в повоєнному світі продовжували маскувати експансіоністські геополітичні наміри, призивши до нових ліній розподілу, сфер впливу, різноманітних «мурів», заперечуючи прагнення цілих народів до свободи та процвітання. І в цьому сенсі політика мало змінилася в своїй сутності відтоді, як сильні метрополії ділили світ на колонії, домініони, підмандатні території. Лише видозмінювалися шляхи досягнення цілей, залежно від «поточного моменту» та розстановки фігур на «світовій шахівниці». Для цієї царини ознака – «старе як світ», напевно, ніколи не втратить своєї актуальності. Що ж до угорських та чехословацьких випробувань, то вони стали віддаленими провісниками радянської «перебудови», трансформованої в демократичні перетворення в ЦСЄ на рубежі 1980 – 1990-х років. Проте кожний народ платить свою ціну за свободу та незалежність.

1. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2002)/ О.Іваницька. – Вінниця: Вид-во «Фоліант», 2003.- 560 с.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). – Ф.1: Документи загального відділу ЦК КПУ (Особливий сектор. Секретна частина). – Оп. 24. – Спр. 4538: Довідки відділу пропаганди і агітації ЦК КПУ, анотації Комітету по радіомовленню і телебаченню при Раді Міністрів УРСР на передачі ворожих радіостанцій «Голос Америки», «Визволення», «Рим», «Нова Україна», «Наша Росія», «Ватикан». – На 248 арк.
3. ЦДАГОУ. – Ф.1: Документи загального відділу ЦК КПУ (Особливий сектор. Секретна частина). – Оп.24. – Спр. 4573: Справки отделов ЦК КП Украины, письма Совета Министров УССР, МИД УССР и др. организаций о работе комиссий Организации Объединённых Наций, международных конференций и др. вопросы МИДа. – На 373 арк.

4. ЦДАГОУ. – Ф.1: Документи загального відділу ЦК КПУ (Особливий сектор. Секретна частина). – Оп.25. – Спр. 30: Копії вихідних писем в ЦК КПСС, інформації обкомів партії і др. організацій о подіях в Чехословаччині і др. вопросам. – На 228 арк.
5. ЦДАГОУ. – Ф.1: Документи загального відділу ЦК КПУ (Особливий сектор. Секретна частина). – Оп.25. – Спр. 36: Переклади і фотокопії документів, які отримали різними шляхами від чехословаччеських товарищів / отримані від Закарпатського ОК КПУ. – На 155 арк.

РЕЗЮМЕ

ВЕНГЕРСКИЕ (1956) И ЧЕХОСЛОВАЦКИЕ (1968) СОБЫТИЯ В ФОНДАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО АРХИВА ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ УКРАИНЫ: НОВЫЕ НАХОДКИ

Волошук С. М. (Ужгород)

В статье вводятся в научный оборот новые архивные документы, которые раскрывают аспекты венгерских (1956) и чехословацких (1968) событий, проводятся исторические параллели между ними.

Ключевые слова: антитоталитарная революция, общественно-политический кризис, военное вмешательство, сталинская модель социализма, «пражская весна».

SUMMARY

HUNGARIAN (1956) AND CZECHOSLOVAKIAN (1968) EVENTS IN FUNDS OF CENTRAL STATE ARCHIVE OF PUBLIC ORGANIZATIONS OF UKRAINE: NEW FINDS

S. Voloschuk (Uzhhorod)

The new archive documents exposing the aspects of the Hungarian (1956) and Czechoslovakian (1968) events are entered in the article to the scientific turn, historical parallels are conducted between them.

Key words: antitotalitarian revolution, social and political crisis, military intervention, Stalin's model of socialism, «Prague spring».